

UDK 792.02 (481)

DOI 10.51937/Amfiteater-2025-1/58-76

Povzetek

V norveškem gledališču je avantgarda morda manj vidna zaradi izredno močne ibsenovske režijske tradicije, zaznamovane z realizmom, ki predstavlja osrednjo strujo v norveški gledališki zgodovini. Vseeno pa med dvajsetimi in šestdesetimi leti 20. stoletja beležimo več poskusov, ki so botrovali nastanku tega, kar v članku imenujem zgodovinska avantgarda, o njej pa razpravljam z vidika lepote in monstruoznosti. Pri tem se osredotočam na prekinitvev oziroma prelom z ibsenovsko režijsko tradicijo, ki pomenita zavrnitev tradicionalnih načinov reprezentacije pri uprizarjanju Ibsenovih dram – torej realističnih režijskih in igralskih idealov, ki so prevladovali za časa Ibsenovega življenja in v desetletjih po njem. V članku orišem tudi prehod neoavantgarde v postavantgardo, ki je potekal od šestdesetih do osemdesetih let, pa tudi vpliv, ki ga je na to imel situacionizem.

Ključne besede: zgodovinska avantgarda, neoavantgarda, postavantgarda, norveška ibsenovska tradicija, groteska, folklor, lepota in monstruoznost, gledališka režija

Knut Ove Arntzen je zaslužni profesor za teatrologijo na Univerzi v Bergnu. Je tudi gledališki kritik ter avtor številnih znanstvenih člankov na področju raziskovanja inscenacije oz. mizanscene ter o avantgardnem in postmodernem gledališču.

knut.arntzen@uib.no

Norveško avantgardno gledališče: od poetičnosti do popularne umetnosti ter lepote in monstruoznosti

Knut Ove Arntzen
Univerza v Bergnu

V norveškem gledališču je avantgarda morda manj vidna zaradi izredno močne ibsenovske režijske tradicije, zaznamovane z realizmom, ki predstavlja osrednjo strujo v norveški gledališki zgodovini. Vseeno pa med dvajsetimi in šestdesetimi leti 20. stoletja beležimo več poskusov, ki so botrovali nastanku tega, kar v članku imenujem zgodovinska avantgarda, o njej pa razpravljam z vidika lepote in monstruoznosti. Pri tem se osredotočam na prekinitvev oziroma prelom z ibsenovsko režijsko tradicijo, ki pomenita zavrnitev tradicionalnih načinov reprezentacije pri uprizarjanju Ibsenovih dram – torej realističnih režijskih in igralskih idealov, ki so prevladovali za časa Ibsenovega življenja in v desetletjih po njem. Osrednja tema članka sta zgodovinska in gledališka avantgarda na Norveškem od dvajsetih do petdesetih let, na kratko pa predstavim tudi neo- in postavantgardna gibanja, ki so sledila pod vplivom situacionizma. Kritičen idiom za opisovanje prekinitvev oziroma preloma z ibsenovsko režijsko tradicijo predstavljata lepota in monstruoznost. Predstavnici te smeri sta npr. režiserki Johanne Dybwad in Agnes Mowinckel. Posebnost na področju uprizarjanja Ibsena je režiser Hans Jacob Nilsen s produkcijo *Peer Gynta* v gledališču Det Norske Teatret v Oslu leta 1948, za katero je ekspresionistični skladatelj Harald Sæverud ustvaril novo antiromantično glasbo namesto svetovno znane romantične partiture Edvarda Griega. V 20. stoletju je bila norveška avantgarda v splošnem usmerjena v kabaretno dramaturgijo, simbolizem in ekspresionizem. Obstajale so usmeritev k režiji, ki temelji na gledališkosti, pa tudi splošne težnje k bolj poetičnemu gledališču. Režiserji, kot sta Agnes Mowinckel in Hans Jacob Nilsen, so imeli ključno vlogo tako v zasebnih kot institucionalnih gledališčih. Pomemben avantgardni režiser je bil Stein Bugge, ki je pisal tudi groteskne komedije; te nihajo med lepoto in monstruoznostjo, kar je bila splošna značilnost zgodovinske avantgarde. Od šestdesetih do osemdesetih let so se pojavljale neo- in postavantgardne težnje v smislu laboratorijskega gledališča; primer je Odin Teatret – gledališče, ki je bilo ustanovljeno v Oslu leta 1964, a se je čez nekaj let preselilo na Dansko. V osemdesetih letih pa se je razvila bolj performativna

avantgarda, ki se je nagibala k vizualni dramaturgiji in jo lahko opredelimo kot postavantgardno gledališče. Temeljila je na vizualnem performansu in ambientalnem gledališču na presečišču besedilnega in vizualnega, kjer si izrazna sredstva postanejo enakovredna. Tesno je bila povezana z valom vizualne dramaturgije, zlasti pri gledaliških skupinah, kot sta Baktruppen in Verdensteatret, ki sta se gibali med konceptualnim performansom ter prepletom lepote in monstroznosti, značilnim tako za neo- kot postavantgardo.

Prevedla Urška Daly.